

обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови та старости села, селища, висунутих місцевими організаціями політичних партій на чергових, позачергових та перших місцевих виборах: Постанова Центральної виборчої комісії № 362 від 23 вересня 2015 року, № v0362359-15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0362359-15/ed20170529> (дата звернення 05.11.2019).

12. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки / Рада Європи. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4> (дата звернення 04.11.2019)

13. Чи існує «дружня» до жінок виборча система? / Гендер в деталях, 27 листопада 2018. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/chi-isnue-druzhnya-do-zhinok-viborcha-sistema-134827.html> (дата звернення 31.10.2019)

14. Diaz M. M. Representing Women?: Female Legislators in West European Parliaments. Essex: University of Essex Print Centre, 2005. 276 p.

15. Planet 50-50 by 2030: to Step It Up to Gender Equality / UN Women. URL: <http://www.unwomen.org/en/get-involved/step-it-u> (дата звернення 02.11.2019).

*Гордієнко Михайло Григорович, кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та соціології,
Яготинський інститут МАУП*

УТВЕРДЖЕННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ МІСЦЕВИХ ГРОМАД В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Ключовими трендами глобалізованого світу є сприяння вільній циркуляції капіталу, технологій, робочої сили, інформації та активізація громадських ініціатив. Наразі сформовано великий соціальний запит на розширення автономної сфери буття спільноти, що передбачає дистанціювання її від держави й створення самоврядних громад для реалізації потенціалу особистості й вирішення багатьох питань на локальному рівні. **Метою** нашого дослідження є пошук оптимальної моделі легітимної інституалізації місцевих громад, визначення алгоритму дистанціювання центру від регіонів, держави від суспільства. Ієрархія постмодерного соціуму визначається такими універсальними цінностями, як свобода, демократія, громадянське суспільство, багатопартійність, місцеве і регіональне самоврядування. У синтетичному вигляді ці аксіологічні доміанти забезпечують

органічний і збалансований розвиток суспільства. Якщо країна переживає тотальну кризу і на місцевому рівні владні структури підпорядковані корумповано-олігархічним кланам чи кримінальним угрупованням, то реалізувати демократичні засади врядування апріорі неможливо. Але світло у цю «пільму амбітності» можуть принести місцеві громади, які традиційно зацікавлені у розвитку і процвітанні свого регіону. Отже, існує ймовірність того, що **середовище політичного консенсусу і стабільності новітньої України буде визначатися ініціативою знизу, активністю місцевих громад.** Цю гіпотезу треба піднести на рівень офіційної політики української держави, яка перебуває у стані перманентної біфуркації.

Йдеться про те, що в умовах зовнішньої агресії путінського неоімперіалізму **мобілізація людського капіталу місцевих громад є вкрай важливим фактором для подолання соціальної кризи і утвердження демократичного вектору розвитку української спільноти.** Тотальне навіювання московською пропагандою фальшивої міфології «руської весни» й інтенсивне поширення антиукраїнських фейків збурує сепаратистські настрої насамперед у східних регіонах, де антиімперський імунітет завжди був слабким, а самоврядні структури знаходилися в зародковому стані. Донбас постійно скаржився на диктат центральної влади і непропорційний розподіл ресурсів. А ще «Донбас завжди мав репутацію вільного, але некерованого регіону. Його свободу великою мірою зумовив його статус порубіжжя. Донбас був складовою так званого «Дикого поля», де перетиналися запорізькі та донські козаки. Ці дикі землі, віддалені від митрополій Московії (Росії), Речі Посполитої і навіть Києва, завжди приваблювали злочинців, утікачів, шукачів своєї долі та свободи (від політичних, економічних, релігійних та інших переслідувань), а також усіляку потлоч» [6, с. 77]. Крім зовнішньої інформаційної та мілітарної експансії Кремля, проросійський сепаратизм Донбасу є наслідком недолугої політики України стосовно цього регіону. Віддавши на поталу олігархам цей вразливий регіон, ми отримали анклав неконтрольованої території й brutального насилля.

Конструктивною альтернативою цим процесам є створення нової моделі територіальної організації влади, проведення децентралізації, оптимальний розподіл повноважень та відповідальності, спрямованих на забезпечення політичної суб'єктності місцевих (територіальних) громад. «Функціональна роль статуту територіальної громади полягає у врегулюванні особливостей здійснення місцевого самоврядування на території громади в межах, визначених чинним законодавством держави. Під функціями сучасного статуту розуміється регуляторний та

реформаторський вплив на різні сфери життя територіальної спільноти. Виділяють, зокрема, такі функції: легітимну, нормотворчу, управлінську, регуляторну, правотворчу, інноваційну, реформаторську, правозахисну, етичну. Щодо загальної побудови статуту територіальної громади, то можна виділити наступні їх різновиди:

- нормативні – ті, що концентрують у собі основні правові норми;
- декларативні – ті, що нагадують певні переліки принципів, мають чіткий хартийний характер, але не повторюють відомі правові норми;

- директивні – ті, що будуються на концепції зміцнення централізації системи управління об'єктом» [3, с. 89]. Спираючись на ці сентенції треба зауважити, що ключовий пріоритет розбудови громадянського суспільства в Україні є формування спроможних і дієздатних територіальних громад, які потребують нових знань, умінь і навичок для успішної діяльності в умовах і цифрової цивілізації.

Важливо не просто декларувати проведення адміністративно-територіальної реформи, а й визначити конкретні заходи поліпшення діяльності місцевих громад. Відсутність реальних повноважень на місцях, ігнорування соціальних запитів громадян, неспроможність владних структур забезпечити справедливі та гідні умови існування людини спричиняє перманентну кризу держави. **Якщо політична суб'єктність нації утверджується лише розрізненими стратами без підтримки місцевих громад й довіри до влади, суспільство набуває атомізованого характеру, а держава втрачає легітимні важелі управління** та спроможність подолати соціальну стагнацію. До гальмівних чинників набуття суб'єктності місцевих громад на сучасному етапі вітчизняного державотворення відноситься кланово-олігархічна модель політичної системи України, тотальна корупція, надмірний бюрократизм влади, залишки архаїчної патерналістської свідомості суспільства, підданська культура, індиферентність громадян тощо. Усі потуги реалізувати оптимальну модель місцевого самоврядування наштовхується на відсутність інститутів зрілої демократії та критичної маси національно свідомих індивідів, що формують громадянське суспільство. Ефективна діяльність органів місцевого самоврядування визначається їх оперативною і адекватною реакцією на вирішення назрілих соціальних проблем.

Важливою умовою для формування політично зрілих територіальних громад є людський капітал. Позитивний результат проведення реформи місцевого самоврядування забезпечують професійні кадри, які потрібно плекати не тільки в центрі, а й у регіонах. Актуальною для новітньої України лишається боротьба за

очищення як центрального так і низового рівня влади від феодально-чиновницького свавілля й трансформація патерналістської свідомості громадян в систему демократичних координат. «Люди звикли до того, що нам Київ щось винен, що має прийти цар чи президент і розв'язати всі наші проблеми. А з децентралізацією ситуація зовсім інша. Тобі дають ресурси, на тебе покладають повноваження та дають механізми вирішення проблем. Ця реформа просто змінює світогляд. Це зміна від «гомопостсоветікус» (людини, яка чекала що скажуть, і виконувала), до людини, яка є активним учасником процесів у громаді. Вона усвідомлює, що гаманець громади – це її гаманець. Ти сам мусиш про нього дбати, сумлінно сплачуючи податки, бо, якщо ти не сплачуєш – у тебе не буде хороших доріг. Якщо ти їдиш розбитими дорогами – витрачаєш гроші на ремонт авто. Це революційна зміна світогляду і це дуже важливо» [1, с. 11]. Лише сформувавши когорту якісно нових управлінців на місцевому рівні, які усвідомлюють виклики сьогодення і спроможні досягати конкретних результатів, можна створити конструктивні засади національного державотворення. Наразі у нас не подолана криза системи управління на місцевому та регіональному рівні. Проблема полягає в тому, що наявні в Конституції України механізми управління на місцевому рівні затверджувалися в «епоху доісторичного матеріалізму» і тому дисонують з принципами Європейської хартії місцевого самоврядування. Цей дисонанс проявляється в незбалансованості самоврядних повноважень на низовому рівні села, селища, міста, де повноваження є, але ресурсів бракує, і в регіональній площині – району, області, де централізована модель державного управління продовжує діяти з часів радянської доби.

Побудова децентралізованої моделі організації управління, розмежування функцій і повноважень між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування залишається актуальною й на 29-му році незалежності України. **Наразі існує соціальний запит на інноваційну модель самоврядування, що адаптована до умов ринкової економіки і спроможна ефективно мобілізувати громаду для соціально-економічного і духовно-культурного розвитку територій,** спроможна надавати якісні послуги в організації менеджменту місцевим громадам і при цьому була б здатна системно вдосконалюватися й відновлювати динамічну рівновагу. Попередній уряд Гройсмана вважав своїм найбільшим досягненням політику децентралізації й проведення реформи місцевого самоврядування. Насправді робилося це на рівні декларацій і популістських гасел. Катастрофічна нестача коштів для місцевого

самоврядування не знята з порядку денного і донині. Бюджетна система України спрямована на підтримку не самодостатніх, а дотаційних територіальних громад та регіонів. За логікою здорового глузду нинішня виконавча влада, що позиціонує себе як технократичний уряд мала б дистанційуватися від риторики популізму, уникати декларативних заяв, що приносять політичний рейтинг і проводити непопулярні, але потрібні для країни реформи. Наразі очевидні тенденції до монополізації влади, але готовність політичних сил брати на себе відповідальність за реформаторські дії істотно зменшилася.

Концептуальне реформування місцевого самоврядування передбачає передачу повноважень і фінансових ресурсів на місця, що дає можливість самостійно вирішувати питання локального масштабу. Згідно з Конституцією України (ст. 140), суть місцевого самоврядування зводиться до гарантованого державою права територіальних громад (жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста) та їх виборчих органів самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України [4]. Отже, місцеві громади є самостійним елементом системи управління суспільними справами на територіальному рівні й належать до структур громадянського суспільства. Концепція об'єднання та укрупнення територіальних громад покликана заощаджувати ресурси, які йшли на утримання апарату управління. Реально функціональне самоврядування дає змогу місцевій еліті оптимально розпоряджатися наявними фінансами, спрямовуючи їх на покращення життя громадян. Утвердження демократичних перетворень в транзитному суспільстві напряму корелює із **подоланням периферійного статусу місцевих співтовариств і перетворення їх на синергетичну вісь перетину інтересів різних суб'єктів політики**, починаючи від окремого індивіда і закінчуючи нацією, державою, політичними партіями тощо. Це саме той випадок, коли інтереси громади органічно поєднуються з державними інтересами.

Соціальне явище, що народжується у площині місцевих координат має значні потенційні можливості для зміцнення політичних зв'язків та здійснення радикальних перетворень. Самоврядні органи краще від центру володіють необхідною інформацією у вирішенні місцевих справ. Повноваження і функції держави передбачають визначення правових меж діяльності місцевих громад, здійснення їх контролю, надання фінансово-економічної підтримки, а, у разі потреби, застосовувати механізми примусового виконання своїх рішень. «Отже, територіальна громада існує в правовому просторі України, її органи утворюються у порядку і у спосіб, визначеними Конституцією і законами України.

Саме закон, а не власне рішення, визначає повноваження органів місцевого самоврядування територіальної громади. Прийняті та підписані Президентом закони України «Про засади державної регіональної політики» та «Про добровільне об'єднання територіальних громад» є важливими кроками на шляху до децентралізації, і, зокрема, Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» визначає конкретний механізм добровільного об'єднання територіальних громад, якого раніше не існувало. Створення потужних, самостійних та самодостатніх територіальних громад є важливою частиною процесу децентралізації» [5, с. 83]. Синергія влади і народу забезпечується через розширення повноважень і прав громади, забезпечення здійснення її політичної волі. **Через практичну реалізацію ініціатив місцевих громад політика самоврядування набуває іншої статусної суб'єктності:** з покірної інституції, що виконує директиви вищих органів державної влади самоврядні структури ініціюють власні управлінські рішення, реалізують політичні проекти, мобілізують громадські структури для вирішення проблем у своєму регіоні.

Узагальнюючи вищесказане, висловлюємо переконання, що патологічні збочення української влади можна зцілити енергетикою місцевих громад. Вони є сегментом громадянського суспільства, своєрідним посередником між державою й народом. Лише **розвиток низового рівня політики може усунути відчуження народу від влади.** В. Гройсман зауважує, що «трансформуючи повноваження в структурі держави, передаючи владу на місця, українська держава отримує більше вигод. Структурні зміни не є втратами повноважень, вони дають можливість оптимально залучати ресурси, що використовуються місцевими органами влади, що не тільки не втрачає свого центрального значення, а навпаки, отримує модель стійкого економічного зростання [2]. Передача більшого обсягу повноважень місцевим громадам супроводжується одночасним збільшенням відповідальності цих органів як на місцевому рівні, так і в масштабах держави.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бережнюк О. Реформа світогляду / О. Бережнюк // День. – 2019. – № 125. – 17 липня. – С. 11
2. Гройсман В. Процеси централізації та децентралізації в сучасному державному управлінні / В. Гройсман // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2015. – Вип. 2. – С. 26-37. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2015_2_5.

3. Євтушенко О. Н. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика становлення: [навчальний посібник] / О. Н. Євтушенко, Т. В. Лушагіна. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2013. – 316 с.

4. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (зі змін. та допов., внесеними Законом України № 1401-VIII від 22 02.06.2016 // Відомості ВР України. – 2016. – 76 с.

5. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук] – К.: 2017. – 110 с.

6. Хіроакі Куромія. Зрозуміти Донбас / Куромія Хіроакі. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА. – 2015. – 142 с.

*Денисов Костянтин Вікторович, кандидат економічних наук,
Міністерство у справах ветеранів, ТОТ і ВПО України,
головний спеціаліст Відділу у Запорізькій області
Книш Тімур Станіславович,
Міністерство у справах ветеранів, ТОТ і ВПО України,
головний спеціаліст Відділу у Запорізькій області*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» визначено перелік пільг, що надаються учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни, учасникам війни, а також членам сімей загиблих учасників бойових дій. При цьому, частиною 4 статті 2 указанного Закону передбачено право місцевих рад за рахунок власних коштів і благодійних надходжень встановлювати додаткові гарантії щодо соціального захисту ветеранів війни. [1]

Виходячи з цього, рішенням Запорізької обласної ради №28 від 25 грудня 2014 року було затверджено Програму соціальної підтримки ветеранів війни, праці, дітей війни, інвалідів, інших соціальних груп населення, що перебувають у складних життєвих обставинах «Назустріч людям» на 2015-2019 роки [2]. У Програмі передбачено фінансування низки заходів, спрямованих на реабілітації та підтримку учасників бойових дій, а також членів сімей загиблих ветеранів війни, а саме:

а) забезпечення, відповідно до медичних висновків, санаторно-курортним лікуванням (путівками) ветеранів війни, праці, дітей війни,